

«Atferd» under angrep

Nina Strand

journalist i Tidsskrift for Norsk psykologforening

Begrepet atferd vekker nå motstand blant brukere, politikere og behandlere. Men vi kan ikke fjerne oss fra å studere atferd i psykologien, mener Elisabeth Askeland ved Atferdssenteret.

– Et regjeringsnedsatt utvalg foreslår å ta ordet atferd ut av barnevernloven. Hva tenker du som fagdirektør ved Atferdssenteret om det?

– Brukerstemmen skal høres, og det er prisverdig. Det er i stor grad barn og ungdom som representerer Forandringsfabrikken som har uttalt seg og bedt lovgiverne om en endring, og jeg har ikke noe imot at de fjerner atferd i denne lovteksten såfremt det blir erstattet med en tekst som differensierer og spesifiserer hvilke barn man kan plassere etter tvangsparagrafen i barnevernloven, et alvorlig inngrep i et barns liv. Dagens lovverk åpner for det på bakgrunn av vedvarende rus, vold og kriminalitet eller alvorlig normbrudd.

– En grunn til motviljen mot begrepet atferd er opplevelsen av at det fokuserer på måten man er på, ikke på hvordan man har det?

– Jeg forstår det. Atferd er jo i utgangspunktet et nøytralt begrep som egentlig omfatter all form for atferd, også positiv atferd inklusiv emosjonsuttrykk og tanker, mest brukt i faglige sammenhenger. På engelsk heter det behaviour. Ordet har ikke samme negative konnotasjoner i engelsk sammenheng som på norsk, kanskje fordi vi har en historie med noen enkeltsaker – Gro-saken og Sol-saken – der atferdsterapien ble misbrukt. Men vi kan ikke fjerne oss fra å studere atferd i psykologien. Samtidig må vi alltid se på hva som *ligger bak* atferden. Hvis jeg forstår ungdommene rett, erfarer de at atferdsbegrepet og atferdsdiagnosen sammenblandes slik at de blir stemplet og tillagt ansvaret for sin egen fungering, mens de mener at det er deres omgivelser som er årsak til deres negative atferdsuttrykk og psykiske problemer. Jeg tenker de med rette kritiserer diagnosesystemet, som er individrettet og hvor relasjons- og samspillsperspektivet er utelatt.

– Barna knytter ordet til en måte de har blitt møtt på, der de ikke blir spurt om sine følelser?

– Ja. Og da snakker vi i tilfellet om mangelfull behandling. For å hjelpe disse barna må vi selvsagt vite hva som ligger bak den negative atferden. I våre metoder jobber vi primært med omgivelsene, med de voksne, med foreldre, barnehageansatte og lærere. Målet er at omgivelsene skal endre seg og møte barnet på en annen måte. Det er feil å si at vi bare jobber med atferd, vi må alltid jobbe med barnets helhetlige psykologiske fungering, inklusive følelser og tanker, deres relasjoner i kontekst og i lys av dets oppveksthistorie. Vi jobber med ulike perspektiver og ut fra flere teorier, blant annet læringsteori, samspillsteori, emosjonsteori, kognitiv teori og familieteori.

– Du nevnte ikke traumeteori? Det er fra den kanten mye av kritikken kommer.

– Jeg er positiv til at psykologer nå har skarpere fokus på traumebehandling. Mange av barna vi snakker om, har vært utsatt for traumer, og man burde alltid kartlegge om det ligger et traume til grunn i barnas historie eller i nåtid. Jeg ser frem til å få vite hva som kommer ut av traumesensitiv omsorg og behandling. Foreløpig er det ikke mye dokumentasjon på hvordan denne tilnærmingen faller ut, og hvordan det går med barna på lengre sikt.

– Du sier det ikke har vært forsket nok på dette ennå?

– Det stemmer. Metastudier sier fortsatt at foreldretilnærminger er de beste for barn med atferdsvansker. Her er foreldrene barnas viktigste hjelpere. Vi må ikke gå tilbake til utelukkende å tilby

en individrettet behandling uten å endre barns omgivelser, dette gjelder også der barna har traumer, angst og depresjon.

– **Men da må vel barnet få hjelp med det?**

– Ja, og nå prøver vi ut metoder der barn med sammensatte vansker som et supplement får hjelp med traumer, angst og depresjon i tillegg til atferdsvansker. Foreldrene får egne tilbud, samtidig som barnet får individuell hjelp. På slutten av hver terapitime kommer foreldrene inn og får vite av barnet sitt eller ungdommen sin hva de har snakket med terapeuten om, og hvilke oppgaver de har fått å jobbe hjemme med. Her kan barna selv styre hva de vil fortelle. Vi kan ikke uttale oss om resultatene her i Norge før vi har forsket på dem, men funnene i USA er positive. Vi tilpasser terapien til norske forhold, og prøver dette nå ut i syv BUP-er som får veiledning fra amerikanske konsulenter. Dette er en viktig utvidelse for oss.

– **Atferdsbegrepet ser ut til å ha kommet i miskreditt i enkelte miljøer. Må Atferdssenteret skifte navn nå?**

– Navneskifte har vi snakket om i flere år fordi navnet formidler en begrenset forståelse av hva vi jobber med på senteret. Hvis navnet hindrer barn som lider i å få god hjelp fordi det vekker feil assosiasjoner, så er det viktig å gjøre noe med det. Vi har nå funnet et nytt navn, som vil bli styrebehandlet i desember. Selv mener jeg det ikke er atferdsbegrepet i seg selv som er problemet, men at atferdsdiagnosene er individrettet. Vi snakker jo om en relasjonsbetinget lidelse, som oftest har oppstått i samspillet mellom foreldre og barn.

– **Så dere ønsker selv et nytt navn?**

– Ja. En endring har altså lenge vært ønsket, fordi navnet ikke er dekkende, men også fordi det finnes fagmiljøer med sterke røster som nå sier at de ikke vil anbefale våre metoder. Det må vi ta konsekvensen av. Hvis navnet vårt hindrer at barn og unge med atferdsvansker skal få den best dokumenterte hjelpen, så vil vi absolutt bytte navn. For vi vet at tusenvis av barn og ungdom og familier har fått et bedre liv med hjelp av våre metoder.

– **Mye kan vel tyde på at det ikke bare er en misforståelse, men faglig skepsis. Hva vil du helt kort si til skeptikerne?**

– Det er viktig å si at metodene Atferdssenteret har satset på, primært baserer seg på hvordan vi kan forebygge negative samspill ved hjelp av etablering av positive relasjoner med minimal vekt på negativ konsekvensbruk. Du kan ikke hjelpe et barn til å utvikle seg hvis du først og fremst jobber med negative konsekvenser. Da har du tapt som foreldre og som behandler. Alt er innrettet mot å gjenoppbygge gode foreldreskap – med forutsigbare, kjærlige og interesserte foreldre, som har klare rammer med god oppfølging av barnet. Barnet skal føle seg ivaretatt, elsket og forstått. Vårt mål er at barna skal ta i bruk sine iboende ressurser. Mange blir utstøtt fra fellesskap med andre barn, også av lærere og barnehageansatte. Vi må vite hva vi gjør, og bruke den til enhver tid beste dokumenterte kunnskapen.

Hvorfor NÅ?

- Et regjeringsnedsatt utvalg foreslår at begrepet atferd tas ut av barnevernloven, og begrepet angripes også av fagfolk i psykisk helse.
- Elisabeth Askeland er fagdirektør ved Atferdssenteret i Oslo.

- «Atferdsenteret bidrar til at barn og unge med alvorlige atferdsproblemer, deres familier, barnehager og skoler får hjelp som er forskningsbasert, relevant, individuelt tilpasset og resultat effektiv», ifølge senterets nettside.